

Azərbaycanda rəssamlığın zəngin ənənələri var. Bu ənənələri tarixin müxtəlif dövrlərində mədəniyyətimizi sənətin belə bir istiqaməti üzrə irəli aparmış görkəmli sənətkarlarımız formalaşdırıblar. Onların hər birinin adı, yaradıcılıq irsi bizim üçün böyük bir dəyərdir. Bu insanların əbədiyyət ömrü zəkalarının işığı, təxəyyüllərinin əlvan boyaları, fırçalarının, təşlərinin qüdrəti ilə yaratdıqları və indi də dünyanın müxtəlif qalereyalarını bəzəyən əsərlərində yaşayır.

Bir ömrün rənglər dünyası

Azərbaycan rəssamlığının təşəkkülü və inkişafında rolu olan hər bir sənətkarımızı bu sənətin simvollarından hesab edə bilərik. Bu sırada elə adlar da var ki, Azərbaycan rəssamı deyəndə birinci onlar yada düşürlər. Anadan olmasının 95-ci ildönümü tamamlanan Tahir Salahov istisnasız olaraq belə şəxsiyyətlərdən biridir. Böyük sənətkarın adına bu statusu qazandıran bir tərəfdən onun parlaq istedadı, yaratdığı əsərlərin müstəsnalığı, digər tərəfdən yaradıcı şöhrətinin bütün dünyaya yayılmasıdır.

Tahir Salahov 1960-cı illərdə nüfuz qazanmış "sərt üslub"un banisi olmuşdur. Sənət şedevrləri yaratmış məşhur fırça ustasının yaradıcılığında biz yalnız yüksəlişlər görmüşük. Rəssamın obrazlar aləmi ilbəil zənginləşərək əsas etibarilə tematik tablolar, portret və peyzaqlar vasitəsilə öz dövrünü əks etdirmiş və bütün əsərlərində həyatın nəbzini çox incəliklə təsvir olunmuşdur.

Tədqiqatçılar, görkəmli nəzəriyyəçilər dünyaşöhrətli rəssamın incəsənətdə həm də yeni təfəkkür irəli sürmələrdən biri olduğunu qeyd edirlər. Bu yeni sənət anlayışının nikbinlik qavramından imtina etmiş, süjet ikinci plana çəkilərək özünəməxsus bədii həllərlə əvəz olunmuşdur. Rəng bütün çoxsaylı çalarları ilə təsvir vasitəsinin başlıca bədii amilini özündə bərkəlməmişdir. Tahir Salahov təsviri sənətdə fikir, düşüncə, ideya, mövqə rəssamlığının qüdrətli yaradıcısıdır. Onun hər bir əsərinin öz mənası, öz fəlsəfəsi var. Tünd rənglər, sərt cizgilər rəssamın əsərlərinin bədii ifadə vasitələridir. Tahir Salahovun əsərləri hər zaman layiq olduğu hörməti qazanmışdır.

Bir anlığa heç yerdə işləməyən evdar bir qadını o ağır illərdə 5 uşaqla təsəvvür edərkən, Həyat isə Salahovları sınaqda davam edirdi. 37-ci ilin repressiyalarından, ailənin başsız qalmasından sonra çəkdiyi çətinliyin üstünə İkinci Dünya müharibəsinin gətirdiyi problemlər də əlavə olundu. 1942-ci ildə Tahir demək olar ki, məktəbə getmədi. Qardaşı Mahirlə birlikdə şəhər su kəməri idarəsində işləyib xırda xərclik əldə edirdilər.

Tahir Salahovun emalatxanasında olanlar onun burada ən dəyərli əşyalardan biri kimi qoruduğu köhnə tikiş maşınına yaxşı xatırlayırlar. Bu, anası Sona xanımın maşını idi. Qadın həmin köhnə tikiş maşını ilə uşaqlarını açıqdan, səfalətdən qorumuş, onların layiqli insanlar kimi yetişməsi üçün ömrünü şam kimi əritmişdi. Övladları da onun zəhmətini itirməmişdilər. Təkcə Tahir Salahovun fırçasının dünyaya yayılan şöhrəti Sona xanımın o ağır illərdə çəkdiyi əziyyətlərin ən böyük mükafatı idi.

İlk əsərlər, ilk sərgilər

Tahirin rəssamlıq istedadı erkən yaşlardan özünü göstərirdi. O, orta təhsilini 1945-ci ildə Bakı şəhərində başa vurub Əzim Əzimzadə adına Bakı Rəssamlıq Məktəbinə daxil olur. 1950-ci ildə bu təhsil müəssisəsini də tamamladıqdan sonra Leninqrad Ali Sənaye Rəssamlıq Məktəbində oxuyur. 1951-ci ildə isə V.İ.Surikov adına Moskva İncəsənət İnstitutuna daxil olur. 1955-ci ildə çəkdiyi "Dalğa" və "Estakada" adlı rəsm əsərləri ilə ümum-ittifaq, xarici və respublika sərgilərində iştirak edir. 1957-ci ildə V.İ.Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq İnstitutunu bitirir. Diplom işi olan "Növbədən qayıdanlar" əsəri ilə ümum-ittifaq sərgisində iştirak edir və bu əsəri sərgi iştirakçılarında böyük maraqa yarıdır.

Yağlı boya ilə kətan üzərində, daha çox soyuq rənglərlə çəkilmiş və hazırda Sankt-Peterburqdakı Rusiya İncəsənət Akademiyasında saxlanılan əsərin ərəsəyə gəlməsi üçün gənc rəssam iki aydan artıq Neft Daşlarında yaşamaq olmuşdur. Bu rəsm çəkildiyi zamanlar Neft Daşları yenidən tikilirdi və dəniz üzərindəki şəhərin şöhrəti dünyaya təzə-təzə yayılırdı. Elə "Növbədən qayıdanlar" əsərində də arxa planda tikilməkdə olan neft şəhərciyinin quruluşunu görürük. Yaxşı rejissuralı və effektiv işlənmiş iri tablo yeni dünya baxışına doğru yolun başlanğıcı olduğuunu xəbər verirdi.

O dövrdə sənətsünələri bu rəsm əsərini "bütün cərəyanlara qarşı çıxan

əsər" kimi dəyərləndirirdilər. Rəsm o qədər peşəkər səviyyədə işlənmişdi ki, hətta onun çəkildiyi anların hava şəraitini belə duymaq mümkündür. Növbədən qayıdan neftçilər küləyə qarşı irəliləyirlər. Onların simalarında yorğunluq qədər əzm, güc və iradə də duyulur. Bu əsərlə rəssam Azərbaycan neftçilərinin böyük əzmkarlığını, məğrurluğunu canlandırırdı.

"Növbədən qayıdanlar" əsəri ilə Tahir Salahovun adı sənət aləmində parlamağa başladı. Onu SSRİ Rəssamlar İttifaqı üzvlüyünə qəbul edirlər. 1958-ci ildə "Səhər eşelonu" əsərini, ardınca 1959-cu ildə "Rezervuar parkı", "Neftçi" əsərlərini yaradır. "Səhər eşelonu" və "Rezervuar parkı" peyzajları tarixən sənaye şəhəri olan Bakının həyat axarını gözəl əks etdirir və bu əsərləri yaratmış rəssamın nə qədər böyük yaradıcılıq duyumuna malik olduğunu göstərir. Bu isə çox vacib məqamdır.

Tahir Salahovun 1960-cı ildə yaratdığı "Təmirçilər" və "Bəstəkar Qara Qarayevin portreti" əsərləri də böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. "Təmirçilər"də rəssamın əsas yaradıcılıq subyekti yenə də zəhmət adamıdır. Qayıqla iş yerinə yollanan təmirçilər müxtəlif psixoloji ovqatlarda təqdim olunurlar. Tablonun ümumi ahəngi bir qədər tutqundur. Sağdakı fəhlə gödəkəsinə bürünüb özünü küləkdən qoruyur, soldakı isə baxışlarını sanki potensial seyrciyə, yaxud müsahibinə dikib. Bu əsərdəki zəhmət adamı mövzusunu, onun durumunu, ictimai statusu haqqında təəssüratı rəssamın "Xəzərin sahilində" (1967) əsərində də görürük. Sahildə dincələn bir balıqçının təsvir olunduğu rəsm manerəsi, təsvirin iri formaları "Təmirçilər"də olduğu kimidir.

Yeni dövrün insanı

Moskva Dövlət Tretyakov Qalereyasında nümayiş etdirilən "Bəstəkar Qara Qarayevin portreti" əsərində isə görkəmli sənətkarın bir bəstəkar, intellektual şəxsiyyət kimi ümumi portreti yeni dövrü təmsil edən insan obrazında işlənilib. Əsərdə bəstəkar əyləşmiş şəkildə təsvir edilir. Qara Qarayevin keçirdiyi daxili, mənəvi gərginlik ovqatından bəlli olur. Bu ovqat onun bir-birinə ilişdirilmiş əllərindən, iradəli sifətindən, dalğın düşüncəli görkəmindən duyulur. 1962-ci ildə Tahir Salahov bu əsərinə görə SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının gümüş medalı ilə təltif edilir. 1968-ci ildə isə SSRİ Dövlət Mükafatına layiq görülür. Xarici jurnalistlərə müsahibələrinin birində rəssam xatırlayırdı ki, əsər üzərində işləyərək tez-tez Opera və Balet Teatrına gedər, Qara Qarayevin baletlərinə tamaşa edərdi, hər gün onun musiqilərinə dinləyərmiş. Bununla bəstəkarın musiqi dünyasını tamamilə mənimsəməyə çalışmış. Bunun sayəsində rəssam bu qədər uğurlu bir rəsm əsərini ərsəyə gətirə bilər.

Tahir Salahovun ötən əsrin 60-cı illərində çəkdiyi bir çox rəsm əsərində insanların nigranlılığı, intizarı sezilir. Bunu 1967-ci ilə aid məşhur "Abşeron qadınları"nda daha çox duyuruq. Əsərdə analar və gəlinlər dövlət sahilib-nigaran bir duruşla oğullarını, ərleri-

nin yolunu gözləyirlər. Rəssam nigranlıq hissini qadınların əhvali-ruhiyyəsinə, sərt xətlərlə cizgilənmiş sahiləni qumların pərakəndə naxışlarında çatdırır. Tahir Salahov əvvəlki tablolarında kiçik enerjiyi burada zahiri statika, durğunluqla əvəzləyir. Qadınların alabəzək geyimləri, qırmızı, bənövşəyi, ağ, göy, müxtəlif çalarlı rəngləri isə daha çox dekorativ naxışlardır. Amma bu naxışlar da narahatlıq motivində özünə yer tutur. "Yeni dəniz" əsərində (1970) isə bənd üstündəki fəhlələrin dənizə gur suların sürətlə axmasını izləyən baxışlarında nigranlıq duyuruq. Amma bu nigranlıqda böyük bir fərəh də var. "Yeni dəniz" öz əməyinin bəhrəsini görəndə əməkçilərin təmkinli fərəhini göstərir.

Tahir Salahovun 60-cı illərdə çəkdiyi ən məşhur əsərlərdən biri də "Sənə, bəşəriyyət!" rəsm-pannosudur. Bu əsər ilk dəfə 1961-ci il aprelin 12-də Bakıda təşkil edilmiş respublika bədii sərgisində nümayiş etdirilib. Rəssam özü bu əsər haqqında qeyd edirdi ki, onu hər hansı sifarişlə deyil, "ruhün daxili, optimist əmri ilə" çəkib. Bu əsərlə kosmosun fəthindən heyranlığını çatdıran rəssam deyirdi: "1959-cu ildə, insanın kosmosa uçuşundan iki il əvvəl gecənin bir vaxtı mən qəflətən yuxudan ayıldım və kosmik səmada yanar ulduzlar arasında uçan, antik çöhrəli kişi və qadın eskizi çəkdim. Azərbaycan mən həmin eskizi kətan üzərinə köçürdüm və məhz Yuri Qaqarin kosmosa uçan gün bu işi sərgidə nümayiş etdirdim". Sənət taleyi bir qədər mübahisəli olan, uzun illər lazımı qiymətini almayan bu əsər 2008-ci ildə bərpa edilərək hazırda Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində saxlanılır. Tahir Salahovun xalça üzərinə köçürülmüş əsərləri arasında "Sənə, bəşəriyyət!" əsəri də var.

Rəssamın "Aydan" tablosu, bəşəriyyətin gələcəyinə görə məsuliyyət daşıyan insanın fəlsəfi portreti kimi yaratdığı Dmitri Şostakoviçin, şair Rəsul Rzanın, bəstəkar Fikrət Əmirovun portretləri, "Köhnə Bakı", "Səhər ovu", "Nardaran qarpızları", həmçinin Odlar yurdu triptixi - "Atəşgah", "Xəzər bu gün" və "Qız qalası" əsərləri və başqa yaradıcılıq nümunələri Tahir Salahov fırçasının qüdrətini əks etdirən ayrı-ayrı nümunələrdir.

O, təsviri incəsənətin ən müxtəlif janrlarında öz fırçasını sınayıb və eyni qüdrətlə dəyəri misilsiz olan şedevr əsərlər yaradıb.

Əsərlərdə dolaşan yaradıcı ruh

Tahir Salahovun ömrünün 60-cı illərdən sonrakı dövrü həm sənətdə, həm ictimai işlərdə aktiv fəaliyyətlə, ardıcıl yüksəlişlərlə, sənətinə verilən yüksək mükafatlarla zəngindir. Görkəmli rəssam Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının məsul katibi, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri, keçmiş SSRİ Rəssamlar İttifaqının birinci katibi, müxtəlif illərdə Azərbaycan və keçmiş SSRİ Ali Sovetinin deputatı olub. Rusiyanın, eləcə də bir çox MDB ölkələrinin rəssamlıq akademiyaları ilə yanaşı, Madriddəki San-Fernando Kral İncəsənət Akademiyasının və Fransız Zorif Sənətlər Akademiyasının müxbir üzvü, Amerika Birləşmiş Ştatlarının bir neçə şəhərinin və Montana ştatının fəxri vətəndaşı seçilib. 1997-ci ildə Rusiya İncəsənət Akademiyasının vitse-prezidenti seçilib. 2011-ci ildən Avropa Elm və İncəsənət Akademiyasının incəsənət bölməsinin həqiqi üzvü, Almaniyalı Rəssamlar İttifaqının fəxri üzvü seçilib.

Tahir Salahovun misilsiz sənəti daim öz layiqli qiymətini alıb. O, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülüb. Azərbaycanın ali mükafatları olan "Heydər Əliyev" və "İstiqlal" ordenləri ilə təltif olunub. 2021-ci ildə Rusiya Rəssamlıq Akademiyasında "Tahir Salahov medalı" təsis edilib.

2012-ci ildə Bakıda İçərişəhər Tarix-Memorial Qoruğunda rəssamın ev-muzeyi açılıb. Ev-muzey Tahir Salahovun Azərbaycan dövlətinə bağlı olduğu özünün rəsm əsərlərindən ibarət kolleksiyası və şəxsi arxivi əsasında yaradılıb.

Tahir Salahov 20 may 2021-ci ildə 92 yaşında Almaniyanın Berlin şəhərində müalicə olunduğu xəstəlikdən vəfat edib və Bakıda Fəxri xiyabanda dəfn olunub. Dünyaşöhrətli rəssam, akademik Tahir Salahov ölməz əsərləri ilə indi də aramızdadır, onun yaradıcı ruhu bu əsərlərin rənglər aləmində dolaşır.

İradə ƏLİYEVƏ,
"Azərbaycan"